

Bartoněk, Antonín

[García-Ramón, José L. Les origines postmycéniennes du groupe dialectal éolien: étude linguistique]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1979, vol. 28, iss. E24, pp. 142-143

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109211>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

José L. García-Ramón: *Les origines postmycéniennes du groupe dialectal éolien*, Suplementos a Minos, Núm. 6, Universidad de Salamanca 1975; stran 119.

Španělský lingvista García-Ramón zasáhl v poslední době velmi plodným způsobem do problematiky raného vývoje řeckých dialektů. Ústředním bodem jeho zájmu se staly zejména otázky geneze aiolského etnického a nářečního žvilu a recenzovaná práce je vyústěním této jeho činnosti. V rámci přípravných prací publikoval autor již dříve dvě menší studie. V první z nich nazvané *El llamado sustrato eólico: revisión crítica*, Cuadernos de filología clásica 5 [1973], str. 233–277, dochází G.—R. k závěru, že jediným opravdu bezpečným dokladem aiolského substrátu v dórské oblasti je výskyt výrazné koncovky *-εσα* v dat. plur. u konsonantických kmenů především v Élidě, ale asi i ve Fókidě a východní Lokridě, stejně jako v Korintu a Argu, přičemž ovšem ve Fókidě a východní Lokridě může jít i ojev, který tu vznikl v rámci společné aiolsko-severozápadní isoglossy. Druhá, menší práce *Eleo φυγαδεσαι* v el problema del elemento eolio en el Peloponeso, Cuadernos de filología clásica 8 [1975], str. 277 až 284, řeší pak dílčí otázku stejného problémového okruhu.

Samotná studie *Les origines* se skládá z 10 kapitol obsahujících důkladný rozbor aiolské jazykové problematiky z nejrůznějších hledisek. 1. kapitola (str. 13–22) obsahuje rozbor historie problému s vytčením čtyř hlavních otázek k řešení: 1. určení doby vzniku aiolštiny jako samostatné nářeční skupiny, 2. vztah aiolštiny k řečtině východní a západní, 3. oblast, kde se aiolština zformovala, a její další prostorová expanze, 4. proces členění aiolštiny ve tři klasické aiolské dialekty. A protože si autor hned klade na třetí otázku odpověď v tom smyslu, že se aiolština začala formovat na území Thessalie, věnuje počínaje 2. kapitolou nejprve pozornost jazykovým problémům starověké Thessalie; zatímco 2. kapitola (str. 23–27) obsahuje pouze výklad o geografickém členění této krajiny na thessalský západ a východ s předběžným závěrem, že některé jazykové zvláštnosti thessalského západu mohou být výsledkem pozdního vlivu tzv. severozápadních dialektů, ve 3. kapitole (str. 28–32) se autor pokouší blíže určit místo protothessalštiny v řeckém nářečním komplexu eliminací všech jevů pro tento účel irrelevantních (j. např. prařeckých archaismů, obecnějších innovací bez určité nářeční specifikace, přiležitostných jevů patřících do obecné fonetiky, velmi pozdních jevů z pokročilých století 1. tisíciletí př. n. l., čistě thessalských jevů nedoložených na Lesbu a v Bojótii, jevů v thessalštině nedostatečně doložených). 4. kapitola práce (str. 33–39) je věnována významu chronologických kritérií a jejich aplikaci na studium řeckého nářečního členění. Na základě tohoto rozboru rozděljuje autor všechny zbývající aiolské jazykové rysy, které se mu jeví jako relevantní pro klasifikaci protothessalštiny, do čtyř skupin a jejich analýza je potom náplní následujících pěti kapitol:

V 5. kapitole (str. 40–59) se G.—R. zabývá „protothessalskými“, a tím i *eo ipso* obecně aiolskými jevy, které má protothessalština společné buď s řečtinou západní nebo východní, přičemž se autorovi jeví obě tyto skupiny jako od sebe separované dílčí nářeční jednotky (západorecké rysy v protothessalštině: zachování *ti* a absence rané asibilace ve slovech typu **totjos*; zachované *toi* v nom. plur.; inf. přípona athem. sloves na *-μεν*; e-ový vokalismus v **gwelnomai* > *δελνομαι*, *δηλομαι* [srov. att. *βούλομαι*]; východorecké rysy v protothessalštině: pouze *ιερός* a přípona *-μεν* v 1. os. plur. akt.). Mnoho z ostatních rysů pokládaných tradičně za specificky aiolské považuje G.—R. za prařecké archaismy (např. geminaci typu *σάλλα*, z níž se údajně teprve později vyvinuly v neaiolských dialektech tvary s náhradním dloužením, j. att. **σάλλα* > *σάηλη*; toto však podle našeho názoru nelze pokládat za prokázané). Ve světle tohoto výkladu se jeví protothessalština (či vlastně protoaiolština) z doby cca 1200–1150 př. n. l. jako dialekt s rysy jednak západoreckými, jednak zčásti i východoreckými, doloženými na celém thessalském území, tj. v západní i východní Thessalii; podle autora byl tu východorecký substrát k bližší neurčitému datu překryt západoreckou nářeční vrstvou. 6. kapitola (str. 60–77) je věnována předpokládaným raným aiolským innovacím z doby mezi formováním protothessalštiny (cca 1200) a oddělením bojótštiny (cca 1125), což je první z procesů, jimiž se začíná protoaiolština vnitřně diferencovat. Jako hlavního kritéria se tu využívá úvahy, zda je jev doložen jak v thessalštině, tak v bojótštině či v lesbištině. Autor tu dochází k závěru, že všechny inovace spojující thessalštinu s bojótštinou, a spadající tedy do doby před oddělením bojótštiny, jsou postmykénské (j. labializace labiovelár před *e*, změna *r* > *ro/or*, přítomní zakončení part. perf. akt., změna *ri* > *re*, infinitivů na *-μεν* u thematických sloves aj.), a vyvozuje

z toho v podstatě postmykénský vznik aiolské nářeční skupiny. Proti bojóštíně si prý však thessalština do budoucna zachovala některé typické archaické rysy (systém zavřených slabik [geminaci likvid a nazál aj.], částečně zachování gen. sing. o-kmenů na -*ou*, athematickou flexi kontrakt, participium prés. med. na -*ελευος*, patronymika na -*ας*). Jediným bezpečným dokladem vnitrothessalské difference pro tu dobu je údajně rozdíl mezi západothessalským infinitivem typu **pherehen* a východothessalským **pheremen*. V 7. kapitole (str. 78–80) se pak autor pokouší na základě výsledků archeologických výzkumů podepřít jednak svůj výklad o koexistenci západoreckých a východoreckých elementů v Thessalii před rokem 1150 př. n. l., jednak svou tezi o oddělení bojóštíny od thessalštiny kolem roku 1125 př. n. l. a nakonec obdobnou úvahu o oddělení lesbičtiny kolem roku 1000 př. n. l.

8. kapitola (str. 81–91) je věnována rozboru thessalsko-lesbičských innovací spadajících podle autora do doby mezi léty 1125 a 1000 př. n. l., tj. po oddělení bojóštíny (sem údajně patří např. vznik sekundárního *j* po *d*, *r*; změna -*ts-* > -*ss-* a *dz* > *dd* nebo *zd*; dativ souhláskových kmenů na -*σαι*), přičemž dativ na -*σαι* byl zřejmě produktem širší isoglosy zasáhnuvší ve středním Řecku dialekty aiolské i neaiolské. Přitom lesbičothessalská změna *dz* > *zd* je omezena jen na východní Thessalii, kdežto západní Thessalie má *dd*.

V 9. kapitole (str. 92–102) jsou potom jazykově charakterizovány tři klasické aiolské dialekty, bojóština, lesbičtina a thessalština, vzhledem k protoaiolštině, a to s těmito závěry:

a/ tradičně uznávaný smíšený charakter bojóštíny je dán dvojím smíšením, jednak raným míšením protoaiolským, které v sobě obsahovalo jak rysy západorecké, tak východorecké (viz výše), jednak pozdějším severozápadním vlivem v Bojótii (j. *λαρός*, *σθ* > *στ*, fut. a aor. typu *ἐκούμῃα*) — přitom bojóština byla pravděpodobně odvozena ze západní Thessalie;

b/ lesbičtina se jeví jako aiolský dialekt se silným iónským adstrátem;

c/ thessalština zůstala po roce 1000 př. n. l. značně archaickým dialektem zvláště ve své východní části, ale vykazuje i některé specifické inovace.

V závěrečné 10. kapitole (str. 103–106) shrnuje pak autor své předchozí vývody zhruba tímto způsobem:

1. Žádný z jevů charakteristických pro aiolskou nářeční skupinu není starší než přibližně rok 1200 př. n. l., aiolština nemá tedy místo v nářečním světě doby mykénské.

2. Protoaiolština je produktem míšení dvou velkých nářečních skupin doby mykénské, východní vrstvy substrátové a západní svrchní vrstvy.

3. Protoaiolština se vytvořila v Thessalii — aniž je však např. jasné, zda tu bylo tehdy vyslovováno *ti* nebo již *si*.

4. V rámci této protoaiolské thessalštiny se vytvořily hlavní typické aiolské rysy zhruba v rozmezí let 1200 až 1125 př. n. l.

5. Po roce 1125 př. n. l. dochází migrací k oddělení bojóštíny, která se napříště vyvíjí mimo styk s thessalštinou a lesbičtinou, zato však v kontaktu s dialekty z dórského severozápadu. Po roce 1000 př. n. l. dochází jinou migrací k oddělení lesbičtiny, která se poté vyvíjí při maloasijském pobřeží do značné míry pod vlivem sousední iónštiny. Thessalština si naopak zachovává ve značném rozsahu svůj archaický aiolský ráz, nicméně i ona jde porůznu svou vlastní inovační cestou, a to alespoň zčásti v kontaktu s dórským severozápadem.

V závěru kapitoly se autor pokouší vysvětlit kolísavý rozsah antického termínu „aiolský“ poukazem na to, že jméno *Aioleis*, odvozené asi od adj. *aiolos* „pohyblivý, pestrý“, původně prostě jen označovalo řecké obyvatelstvo krajin etnické i jazykově smíšených, takže není divu, hovořili-li se u antických autorů často o Aiolech i v celé řadě krajin, kde se aiolský v dnešním užším smyslu toho slova nehovořilo.

Práce je na str. 109–111 opatřena tabulkovým přehledem všech rozebíraných jazykových jevů s jejich chronologickým roztríděním a nářečním zařazením a navíc je opatřena dvěma přílohami (str. 113–118): v první z nich se autor s odkazem na své dvě starší shora uvedené studie zabývá otázkou tzv. aiolského substrátu; druhý příloha obsahuje odkazy na nejnovější thessalské nápisy, o nichž je zmínka v recenzované práci, ale které nejsou obsaženy v IG IX,2.

Přes jistou jednostrannost některých autorových interpretací je recenzovaná studie významným příspěvkem k řešení otázek vzniku aiolského etnického a nářečního živlu. García-Ramón se takto stal hlavním mluvčím onoho směru v řecké dialektologii, který dnes klade počátky aiolštiny až do doby postmykénské.

Antonín Bartoněk